Nikolaus I:s och Stalins Ryssland

"DEN BÄSTA BOK som hittills skrivits om Sovjetunionen", förklarar förre amerikanske ambassadören i Moskva general Bedell Smith. Hans förre kollega George Kennan, berömd för sin motivering av USA:s Ryslandspolitik, sekunderar: "Det bästa arbete som finns om Sovjetunionen, kanske om Ryssland." Och slutligen framträder i förlagsreklamen Arthur Koestler, som betecknar boken som klassisk, en kombination av Sternes behag och "Orwells profetiska insikt".

Men det är inte en av de otaliga moderna Ryslandsbeskrivarna som omtalas på detta sätt. Boken skrevs 1839 och ger en skildring av författarens, *markis de Custines*, resa i Ryssland under sommaren och hösten detta år. Custines stora verk har nu, starkt förkortat och översatt på nytt, utkommit på engelska under titeln *Journey for Our Time* (Pellegrini and Cudahy, pris 4 dollar).

Tsaren och diktatorn i gala.

Redan ett par fakta om bokens tillkomst och öden ger en antydan om det intresse den har. Custine, en femtiårig, starkt konservativ fransk aristokrat, reste, som han själv skriver, till Ryssland "för att söka argument mot den representativa regimen"; han kom tillbaka "som en anhängare av författningar". Han kan därför sägas vara en medlipare som blivit omvänd — liksom i våra dagar Koestler, Gide, Silone och många andra. Hans bok "upptäcktes" för över tjugu år sedan av de ryska makthavarna, som lät publicera den under titeln "Nikolaus Rysslands"; meningen var tydligen att visa hur ohyggligt den ryska regimen var i gamla dagar. Sedan ärtskilliga år är emellertid boken förbjuden i Ryssland, uppenbarligen därför att en framställning från 1839 numera anses vittna mindre om tsartidens hemskhet än om likheten mellan då och nu. Den senaste "upptäckten" av boken gjordes av den amerikanska ambassaden i Moskva, och det är som en anklagelseskrift mot det "nya" Ryssland som den i år utgivits.

De citerade lovorden är en smula överdrivna, det står utom fråga. Någon anledning att hylla Custine som profet finns knappast; att Koestler gör det måste bero på den välkända benägenheten att uppskatta förutsägelser som inte är påtagligt orimliga, utan innehåller ett och annat som slägit in. Men med dessa reservationer kan sägas att Custines i och för sig lysande reseberättelse i så mycket och väsentligt överensstämmer med vad man vet om dagens Ryssland att läsningen blir lärorik lika väl som fascinerande.

Framför allt är det naturligtvis själva despotin som är densamma 1951 som den var 1839. Custine betonar att tsardömet var något helt annat än envåldena i västra Europa; de preussiska och österrikiska regimerna framstod som milda, upplysta och strängt, lagbundna vid en jämförelse. "Den ryska styrelsen innebär att fältlägrets disciplin träder i stället för en medborgerlig ordning — den är beläringstillståndet som normalt samhällsskick." Genom despotins fullständiga blir även faktiska förhållanden systematiskt och framgångsrikt förvanskade. "Den ryska despotin inte bara är fiendlig för idéer och känslor, utan gör om fakta; den för krig mot det ostridiga och triumferar i kampen... ty vad som är bevisat har ingen försvarare i detta land, lika litet som rättvisan, om det inte passar de maktägande", så yttrar sig en rysk aristokrat till Custine. Begränsningarna av rätten att resa och undertryckandet av information utifrån är nödvändiga: "Rysslands politiska system skulle inte kunna motstå tjugu års fri samfärdsel med västra Europa." De främmande diplomaterna betraktas som "tillvilliga spioner", och misstänksamheten mot utlandet är lika stor som mot den egna befolkningen. "Om bättre diplomater finns bland ryssarna än hos folk med hög kultur, beror det på att våra tidningar upplyser om allt som händer eller planeras i våra länder... medan ryssarnas byzantinska politik arbetar i mörkret och omsorgsfullt döljer allt vad man tänker, gör och fruktar. Vi går från i dagsljus, de verkar i mörkret." Förtrycket, disciplinen och maktkoncentrationen ger intrycket av ett samhälle som förbereder krig och kan leva blott genom erövringar.

Främst är det dock detaljuppgifterna som ger allmänt paralleller. En väldig olycka inträffar i närheten av Petersburg, men det är förbjudet att offentligt omnämna den, och ingen vet därför om några hundra eller några tusen personer omkommit; man erinrar sig berättelserna av Koestler och andra om hur händelser som kan ge anledning till oro eller kritik helt enkelt nedtystas eller meddelas i förfalskade rapporter. En fransk resande arresteras och får sitta i fängelse i veckor; ingen uppgift lämnas honom om orsaken till vare sig häktningen eller frisläppandet. Besökaren mottas med största artighet, men får se blott vad värdarna önskar och blir misstänkt om han inte prisar allt vad han ser. Två gånger om året mottar tsaren (liksom nu Stalin) folkets hyllning; dessa "spontana demonstrationer" är i realiteten reglementerade som en militärparad. Tusentals bönder som anses farliga förflyttas i ett svep från Ryssland till slavarbete i Sibirien. Dödsstraffet är i princip avskaffat, men det finns intet förbud mot att pina ihjäl. Despotin har så gått i tillkomst och öden ger en antydan om det intresse den har. Custine, en femtiårig, starkt konservativ fransk aristokrat, reste, som han själv skriver, till Ryssland "för att söka argument mot den representativa regimen"; han kom tillbaka "som en anhängare av författningar". Han kan därför sägas vara en medlipare som blivit omvänd — liksom i våra dagar Koestler, Gide, Silone och många andra. Hans bok "upptäcktes" för över tjugu år sedan av de ryska makthavarna, som lät publicera den under titeln "Nikolaus Rysslands"; meningen var tydligen att visa hur ohyggligt den ryska regimen var i gamla dagar. Sedan ärtskilliga år är emellertid boken förbjuden i Ryssland, uppenbarligen därför att en framställning från 1839 numera anses vittna mindre om tsartidens hemskhet än om likheten mellan då och nu. Den senaste "upptäckten" av boken gjordes av den amerikanska ambassaden i Moskva, och det är som en anklagelseskrift mot det "nya" Ryssland som den i år utgivits.

De citerade lovorden är en smula överdrivna, det står utom fråga. Någon anledning att hylla Custine som profet finns knappast; att Koestler gör det måste bero på den välkända benägenheten att uppskatta förutsägelser som inte är påtagligt orimliga, utan innehåller ett och annat som slägit in. Men med dessa reservationer kan sägas att Custines i och för sig lysande reseberättelse i så mycket och väsentligt överensstämmer med vad man vet om dagens Ryssland att läsningen blir lärorik lika väl som fascinerande.

Framför allt är det naturligtvis själva despotin som är densamma 1951 som den var 1839. Custine betonar att tsardömet var något helt annat än envåldena i västra Europa; de preussiska och österrikiska regimerna framstod som milda, upplysta och strängt, lagbundna vid en jämförelse. "Den ryska styrelsen innebär att fältlägrets disciplin träder i stället för en medborgerlig ordning — den är beläringstillståndet som normalt samhällsskick." Genom despotins fullständiga blir även faktiska förhållanden systematiskt och framgångsrikt förvanskade. "Den ryska despotin inte bara är fiendlig för idéer och känslor, utan gör om fakta; den för krig mot det ostridiga och triumferar i kampen... ty vad som är bevisat har ingen försvarare i detta land, lika litet som rättvisan, om det inte passar de maktägande", så yttrar sig en rysk aristokrat till Custine. Begränsningarna av rätten att resa och undertryckandet av information utifrån är nödvändiga: "Rysslands politiska system skulle inte kunna motstå tjugu års fri samfärdsel med västra Europa." De främmande diplomaterna betraktas som "tillvilliga spioner", och misstänksamheten mot utlandet är lika stor som mot den egna befolkningen. "Om bättre diplomater finns bland ryssarna än hos folk med hög kultur, beror det på att våra tidningar upplyser om allt som händer eller planeras i våra länder... medan ryssarnas byzantinska politik arbetar i mörkret och omsorgsfullt döljer allt vad man tänker, gör och fruktar. Vi går från i dagsljus, de verkar i mörkret." Förtrycket, disciplinen och maktkoncentrationen ger intrycket av ett samhälle som förbereder krig och kan leva blott genom erövringar.

Främst är det dock detaljuppgifterna som ger allmänt paralleller. En väldig olycka inträffar i närheten av Petersburg, men det är förbjudet att offentligt omnämna den, och ingen vet därför om några hundra eller några tusen personer omkommit; man erinrar sig berättelserna av Koestler och andra om hur händelser som kan ge anledning till oro eller kritik helt enkelt nedtystas eller meddelas i förfalskade rapporter. En fransk resande arresteras och får sitta i fängelse i veckor; ingen uppgift lämnas honom om orsaken till vare sig häktningen eller frisläppandet. Besökaren mottas med största artighet, men får se blott vad värdarna önskar och blir misstänkt om han inte prisar allt vad han ser. Två gånger om året mottar tsaren (liksom nu Stalin) folkets hyllning; dessa "spontana demonstrationer" är i realiteten reglementerade som en militärparad. Tusentals bönder som anses farliga förflyttas i ett svep från Ryssland till slavarbete i Sibirien. Dödsstraffet är i princip avskaffat, men det finns intet förbud mot att pina ihjäl. Despotin har så gått i

Har Ni läst de två nya fulltråffarna i

TRUMF Serien

med världens bästa detektivromaner

AGATHA CHRISTIE
Mord per korrespondens

DOROTHY SAYERS
Naturlig död?

Tidigare utkomna i TRUMF-serien

CHRISTIE:
ABC-morden
Tretton vid bordet
Tio små negerpojkar
Fem små grisar

SAYERS:
Oskuld och arsenik
De nio målarna
Drama kring ung dansör
Pinsamt intermezzo
på Bellonaklubben

I ny trevlig utstyrsel per vol. inb. 6:50 **4:25**

BONNIERS

"Ylle är ändå ylle"

Ankelsockor i rikhaltigt urval

för dem som ej kan använda strumpor av annat material

Engelska herrankelsockor
helylle högsta kvalitet nylonförstärkta
mönstrade, tvärrandiga 5:50
ribbstickade, melerade 5:90

Svenska herrankelsockor
ylle blandat med nylon
ribbstickade, melerade 5:50
av ylle nylonförstärkta
mönstrade 4:05
ribbstickade, melerade 3:90

Roys vackra strumpor

22 Roysaffärer i Stockholm till Eder tjänst.

Litteraturhistoriska gator och kvarter

TROTS KYLA och torka är juni ändå juni, blomstermånaden framför andra. Jag strövar omkring ute i Fredhäll, där staden trängt fram genom tallskog och över bergknallar och blickar ut över de trädkransade Essingesunden. Overallt gatu- och kvartersnamn ur litteraturhistorien. Men underligt nog inträffar det ofta att namnet på kvarteret inte hör ihop med författaren som går omkring. Runebergs "Älgskyttarna" t. ex. har av någon anledning hamnat på Atterbomsgatan, och Karl Feldts "Träslottet" på Runius gata, medan dessa verks respektive författare är engagerade på annat håll.

Viktor Rydbergsgatan, som inleder Fredhällsområdet, har dock fått sin "Snöfrid". Den är liksom en stor del av hela denna stadsdel behyggd med HSB-hus. Men utefter dess ena sida utbreder sig Fredhällskolan. Den har nått och lämnat fått sin nyaste tillbyggnad färdig innan bostadsregleringen strängt ransonerade skolbyggena.

Ett hammarslag i fjärran
från någon i tjänst hos Herran,
som bygger en framtidsborg.

Är det förmätet att här citera dessa rader av Rydberg med tanke på skolbygge och funkisbetonade HSB-hus. Kanske var det helt enkelt vackra, trivsamma hem för Grotekvarnens trälar och trälabarn — eller ska vi säga trälabarn-barnsbarn — Rydberg profeterade om. De breda fönstren slukar hekatomber av solsken under den vackra junidagen. Värterminen är slut, och barnen har sommarferier. Men ännu håller de till med sina lekar på den vänliga, solvärmda skolgården. Där har de plats att röra sig och är skyddade mot gatans farliga trafik.

Rydbergs närmaste granne är enligt något outgrundligt sammanhang bröllops- och begravningsskalden Runius, han som den sista maj (1713) efter hård

blodet att orättvist dömda och oriättfärdigt behandlade ofta erkänner sin skuld och böjer sig för riset med samma blandning av skräck och extas som martyren inför korsfästelsen. Slaveriet har lyckats forma slavar i andra och sanning.

Den tradition av total ofrihet om vilken Custines bok erinrar är säkerligen en stor tillgång för den kommunistiska regimen; det finns intet minne, ingen föreställning om demokrati eller ens om ett lagbundet samhällsskick. Med rätta kan dock general Smith i förordet till boken framhålla att Nikolaus I och Stalin representerar höjdpunkter i den ryska despotin; förtrycket i våra dagar är, på grund av de ökade möjligheterna till centralisation och effektiv övervakning, ännu hårdare än under den hårskare vars namn blivit en symbol för tsarismen.

*

I samband med Custines bok bör erinras om ett nyligen utkommet arbete av en amerikansk forskare, *J. H. Gleason*, om den engelsk-ryska fiendskapens framväxande efter Napoleonskrigen (*The Genesis of Russophobia in Great Britain*, Harvard University Press, pris 5 dollar). Liksom USA och Ryssland efter det senaste världskriget stod England och Ryssland efter Napoleons fall som de ojämförligt starkaste makterna i världen. I stort sett väkte misstänksamheten och oviljan de båda staterna emellan år från år; 1841, då Gleasons undersökning slutar, var russofobin i England helt dominerande. Härtill bidrog politiskt och i någon mån kommersiell rivalitet, men också avskyn i England för den ryska despotin och den ryska undertryckningen av skilda folk, främst polackerna efter 1830 års uppror. Gång efter annan erinras man om samtidens politik. Regelsmässigt — liksom nu alla västerländska folk — säg i den ryska expansionen huvudfaran för Europa, och man konstaterade att denna expansion förbereddes genom undermineringsarbete i de fria staterna. "Det finns en punkt i undergrävningsproceduren", heter det i en skrift från 1836, "då motståndet upphör och ersättes av beskydd, en punkt efter vilken makt och våld inte längre behöver användas och då frånvaron av konflikter gör det omöjligt för en tredje part att ingripa."

HERBERT TINGSTEN

och fäfäng kamp mot lungsoten sjöng:

Har Majus varit svär och bitter tid
för Runius,
så ger väl honom Gud en god och
salig Junius.

Han fick en god och rolig Junius, han dog den 1 juni. Bröllopsgliädje och vårgrönska, vissnande, död och begravning, det är naturen och människolivet nu som på den stackars tillfällighetspoetens tid.

Nu går jag på världens marknadstorg,
där var vara en lånsak är,
jag kan ej få solen på himmelens
borg,
och jag därför intet begär.

Jag stavar till Vitalis namn på en husvägg med en färggiad Konsumskylt. Runda, feta korvar och syltor av alla de slag. Hela Vitaliagatan är illgul och glad med blommor i fönstren. Den avslutas mot furugrönskan av en grupp solgula smörboliar. Sol har Vitalis fått mer än han kanske någonsin drömde om.

Biograf, spårvagn, bilverkstad, danficsering finns det på Prästgatan. Kronos har maratonlupit långt förbi "Den gamla, goda tiden", och Fröding hade väl näppeligen själv velat vara med i loppet. Men vid gatans krön är det en skojig lekplats för barn med gungor och rutschbanor och andra agremanger. Där springer inga blåhärstöser, utan små moderna härjarinnor med jordig byxbak och nersmetade i ansiktet av chokladklubbor. Titania heter kvarteret. De rappboppande ungarna kan säkert inte tävla i lättfothet med "Midsommarnattsdrömmens" "Ti ta! Ti ta! Titania!" Men kanske den vige Nils Poppe, som då och då uppträder på biograften Tranan strax intill, skulle klara sig bättre.

Frödings gata har fått sina egna verk som kvartersnamn. Frödinggatan 2, kvarteret Balen. Det låter på samma gång förnämligt och trivsamt och faller lekande lätt på tungan vid riksdags- och stadsfullmäktigval.

Bortom Frödinggatan träffar jag inte bara "dungen, där gröken gol". Där är ett helt grönskande och blommande paradis, Rudbeckiparken. Den ihållande kylan har försenat maj månads blomning minst en fjorton dagar. Nu möts syrénvarens och försommarens blomster till en slösande rikedom. Den "värliga slänen", som Karlfeldt besjunger i "Fungfru Maria", står just i sitt flor i parken, samtidigt som syren, spirea, rödblommande japanska äpplen samt körsbärsträd med dubbla blommor som små rosor skimrar mellan trädens första grönska.

Det är rättvist att man givit Olaus Rudbeck en park med många slags träd och blomster, han som anlade Sveriges första botaniska trädgård — i Uppsala.

Mitt emot Fredhäll på andra sidan Drottningholmsvägen utbreder sig Kristinebergsområdet, också det litterärt betonat. Högst uppe på skogsbiden med vidblick över Ulvsundasjön och Traneberg ligger kvarteret Jerusalem. Det var för en tjugu år sedan ett strålande nytt Jerusalem, säkert mycket jordiskt och ingalunda med "gator av guld och portar av bränt glas", men mäktigt och skinande vitt mot skiftande grönska och blått vatten. Nu har det fått en aning smutspatina.

Det är Selma Lagerlöfs verk som givit detta kvarter och kvarteret mitt emot, Stormyrtösen, deras namn. Men över Jerusalem står det i stället Levertinsgatan, vilket ju visserligen kan ge en del idéassociationer. Selma själv har ännu så länge bara en liten gatstump på några hus borta vid Västerbron.

Från Levertinsgatan kommer jag in på Love Almqvists vilg, krokig med många tvära svängar och branta stup, liksom hans eget liv. Men vacker är Almqvistvägen med snart blommande, vilda törnrosbuskar i backarna ned mot stranden. "Törnroseri och oförnuft", för att citera Frödings karaktäristik av den Almqvistska epoken i "Ett gammalt förmak".

Nedanför Kristinebergsparken, som ännu är halvt vildmark, slingrar sig den smala Karlfeldtsvägen. Där möts land och stad med detta mötes kännetecken: pappret, tombutiljer och plåtburkar. Men vid vägens mynning finns Karlfeldts älskade almar, tyvärr redan mediälders, frukt- och bladbärande, så att man inte längre så tydligt som under blomningstiden ser det konstrika, knyppelspetslika grenverket, det vackraste som något träd består sig med.

O, ljuvligheters ljuvligbet och krona,
att lika allt och att få allt förstona!
De svarta almar vårens psalmer tona.

Även häggens blomning är i stort sett förbi. Endast en och annan gren skimrar ännu vit. Man kommer att tänka på den mörka yttersta doms-profetian i "Ynglingen till jungfrun":

Den hägg, vars vits kvist du bär,
skall aldrig blomma ut
och sätta kart och svarta bär,
förrn allt är svart och slut.

Bortåt Lindhagensgatan efterträder en hel del fåglar bokverken som kvartersnamn. Men författarna håller sig ännu kvar. Den stackars Thorild har fått sin gata mellan Påfågeln och Kalkonen, vilket jag hoppas ej skall alludera på hans kända fåfänga och hetsiga temperament. Thorild får dock en vidare syn på tingen än grannarna, de båda skaldebröderna Creutz och Gyllenborg, med deras tränga synkrets. Hans smala lilla gata vidgar sig nämligen över den ayrenblommande Thorildsplan med framtidsperspektiven symboliserade av Konsum och Pro Patria.

Hela Thorildsplan vimlar för resten av ungar, de flesta lustigt nog i femårsåldern. Jag har från mina fönster utsikt över deras lekar och brukar kalla dem mina "fredsbarn". Men bara några steg bortom den fridsamma planen brusar den farliga Lindhagensgatan, där jag tror all världens bilar och motorcyklar stämt möte. Där lurar trafikfaren. Det hetsigaste och most motorberoende kvarteret har ironiskt nog fått namnet Gångaren. Här är det slut på det stilla litterärområdet. En jättekatastrof med nytända altarljus står staty och vaktar gränsen.

ELSA CARLSSON

AKTA ER FÖR SEMESTERMAGE

Semester betyder annan mat på andra tider — och ofta krångel med magen, dåligt humör och olust. Drick då Samarin — så kommer Ni snart i form igen. Samarin är både alkaliserande och milt lösande, just det rätta vid trög mage med åtföljande uppkördhet eller sur mage med magsyra och halsbränna. Behändig reseförpackning kr. 2:20.

RES MED SAMARIN

JUKON HJÄLPER

vid lindriga fall av hemorroider och frostskador. Brännskador, finnar, fötter, klåda, sårskador, hudirritationer, sårig bröstvårtor, solbränna, narriga händer. Värdefull vid spädbarnsvård.

JOKER

A.-B. JUKON, GÖTEBORG

75.000 i statsanslag delas av 27 författare

Årets statsanslag på 75.000 kr. till svenska skönlitterära författare föreslås av skönlitterära nämnden fördelas mellan 27 författare, som får varierande belopp mellan 6.000 och 2.000 kr.

Gustav Hedenvind-Eriksson får 6.000 kr., Per Freudenthal, Gurli Hertzman-Ericson, K. G. Ossiannilsson, Levi, Rickson och Karl Östman vardera 3.000 kr., samt J. A. Göth och Fredrik Vetterlund vardera 2.000 kr. Vidare föreslår nämnden 4.000 kr. till envar av Erik Blomberg, Anna-Lenah Elgström och Nils Ferlin, 3.000 kr. till envar av Thora Dahl, Gertrud Lilja, Walter Ljungquist, Bertil Malmberg och Marika Stiernstedt, 2.500 kr. till vardera Werner Aspenström och Gustav Sandgren samt 2.000 kr. till vardera Erik Asklund, Carl-Emil Englund, Harald Forss, Axel Liffner, Sven Rosendahl, Per E. Rundquist, Bertil Schütt, Stig Sjödin och Anna Greta Wide.

Den ljusa
JACKAN
och den svarta
GABARDINBYXAN

Jacka och långbyxor en modern och praktisk kombination. Helfodrade jackor från 58:-
Svarta gabardinbyxor med sjöar utan uppslag 42:-
Rutiga collegebyxor från 33:-

HÅKA HERRMODER 10 KUNG SÖKA SÖDERTORN 11 STOCK

VÄSTERSÅSTEN VILL-OCH-KANN

Välkomna till VÄNNÄS

Utställning · Fest · Friluftsliv
...ett bra semestermål

V 29 juni 22 juli

FÖRSTOPPNING

Vid tillfällig förstoppning av lindrig art — tag i kväll

ALOINE PILLER

— de verkr'r i morgon bitti

Pröva själv den välgrunde effekt, som *Aloine Piller* har på tarmen. Aloine är den verksamma substansen i aloe, som erhålles från en tropisk växt och som har förmågan att stimulera tarmens arbete. Tag i kväll några *Aloine Piller*, ett känt framåt läkemedel, som nu är tillgängligt i Sverige. *Aloine Piller* har alltid samma laxativa effekt och kan snabbt återföra tarmen till regelbundna vanor. Det påverkar tjocktarmen till fullt peristaltik och härigenom kommer den laxativa effekten att inträda efter omkring 8—12 timmar.

Genom att *Aloine Piller* förekommer i form av granula, d. v. s. små piller, är det mycket lätt för var och en att anpassa doseringen allteftor man önskar en starkare eller svagare avföringe verkan.

Fråga efter ALOINE PILLER
Finnes å apotek i glas á 60 piller á kr. 2:80. Följ de föreskrifter, som finnas angivna i den medföljande bruksanvisningen.
Laboratoires Houdé, Paris.

Agenter: Pergola Farmaceutiska Produkter, Strandvägen 17, Stockholm.

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.